

Mönsterdesign: Birgitta Hahn

Faktablad 2004:01

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Stockholms innerstad är som helhet ett riksintresse för kulturmiljövården. Riksintresset uttrycks i företeelser som främst tydliggör årsringarna och hur staden vuxit fram. Ett tydligt exempel på detta är Slussen.

Slussen

Riksintresse och modern trafiklösning

Av Riksantikvarieämbetets beskrivning från 1997 framgår att Slussen är ett viktigt uttryck för det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande.

I beskrivningen anges även andra viktiga uttryck som berör Slussenområdet, till exempel Stockholmska särdrag som anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och Mälaren liksom vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet. Hamnanläggningar från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten. Också 1600-talets starkt expansiva stad, med stadsplanestruktur, de offentliga rummen och bebyggelsen som

exempelvis Södermalmstorg med bevarad 1600-tals bebyggelse, Hornsgatan och Götgatan samt Södra stadshuset (Stadsmuseet) är uttryck för samma riksintresse.

I översiktsplanen för Stockholm, antagen 1999, anges att Slussen är av riksintresse med följande beskrivning: Trafikapparaten från 1931-34 är med sitt klöverbladssystem en för sin ursprungliga uppgift funktionell konstruktion som blivit internationellt känd.

PLANERINGSUNDERLAG

Slussen från ovan.
Foto: Leif Strååt.

Länstyreliens bedömning

Enligt Länstyreliens bedömning finns det flera väsentliga aspekter att ta tillvara ur riksintressesynpunkt.

Landskapsbilden

- *Förkastningsbranten*
I första hand den upplevda nivåskillnaden från Södra Bergen ner till kajplanet, själva synliga förkastningsbranten.
- *Saltsjön – Mälaren*
Den synliga kontakten mellan de två vattenmassorna.
- *Språnget över vattnet*
Vattenpassagen och kontakten mellan två landfästen av olika karaktär, men också tröskeln mellan Mälaren och Saltsjön och kontakten med vattnet.
- *Utblickar och blickfång*
Utsikten från Hornsgatan, Södermalmstorg, Katarinavägen respektive Kornhamnstorg, Skeppsbron, Stadsgården samt omgivande höjdparter.

En viktig dimension i Slussenområdet är landskapsbilden. Den dramatiska förkastningsbranten längs Södermalms norra sida och den sjunkna markytan norr om förkastningen utgör förutsättningen för vattenstråket Mälaren-Saltsjön. Mötet

mellan detta vattenstråk och den nord-sydliga Brunkebergsåsen utgör det vadställe och 'lås för Mälaren', där Stockholm anlades

Förbindelsen från kajnivån vid Gamla Stan och upp på söders höjder är en karaktäristisk dimension. Svårigheterna att i gatunätet bemästra stigningen från Slussen upp på Söder framstår numera tydligast i Katarinavägen och Götgatsbacken. Den mer dramatiska Brännkyrkagatsbacken ligger dold i området.

Det andra viktiga landskapselementet, utöver förkastningsbranten, är vattenpassagen och förhållandet mellan de två landfästena Gamla Stan

Den intrikata men väl fungerande trafikmaskinen är ett mästerverk i ingenjörskonst.

och Södermalm. I nuvarande Slussenanläggning markeras vattenpassagen som en valvform tack vare nerfarts-

Schematisk, slutlig planlösning av Slussen ritad av arkitekt Tage William-Olsson. Platsens trafikproblem ansågs löst tack vare det så kallade klöverbladssystemet. Planlösningen visade sig också klara övergången från vänster- till högertrafik år 1967.

Kolingsborg, mitt i ett av Slussens "klöverblad".
Utsikt mot Centralbron, Riddarholmen och
Gamla stan.
Foto: Ann-Charlotte Backlund.

ramper mot kajplanet även mot söder, på både östra och västra sidan av Slussenapparaten. Detta är synligt när man närmar sig från Stadsgården respektive från Kornhamnstorg. Från Söder Mälarstrand är Slussenområdet skymt av järnvägsbro, Centralbro och tunnelbanebro tills man är alldeles intill. Från Skeppsbron respektive Katarinavägen/Södermalmstorg domineras synfältet av trafikytorna med Södra Bergen respektive vattenytorna i fonden.

Kommunikationen

- *Knutpunkt*
Funktionen som knutpunkt mellan båttrafik, vägtrafik och spårtrafik, med historiska lager.
- *Sluss för sjöfart*
Slussfunktionen som möjliggjort båttrafik utan omlastning mellan Saltsjön och Mälaren.
- *Hamnverksamhet*
Närvaron av hamnfunktioner vid Stadsgården och Skeppsbron.
- *Gatumönster*
Södermalms anslutande gatumönster från 1600-talet, respektive Gamla Stans front.

Trafiken har alltid varit ett framträdande och styrande element i Slussenområdet. Kraven har med tiden ökat i sammanvävningen av mäng-

den olika trafikslag, väg- och spårbundna, och inte minst kraven på goda villkor för kollektivtrafikanter. Det är historiskt relevant att bejaka platsens trafikprägel, samtidigt som naturligtvis stadsbild och fotgängarmiljö måste tillgodoses. Just spåren av mängden olika trafiklösningar från skilda epoker ger platsen en alldeles särskild laddning att ta fasta på.

Trafikanläggningen

- *Funktion*
Slussenkarusellens funktionalitet.
- *Uttryck för teknik- och framtidstro*
Som typisk företeelse från sin tid, det tidstroga sammanhanget med KF-hus och Katarinahissen, manifesterat i trafikapparaten utpräglade gestalt.

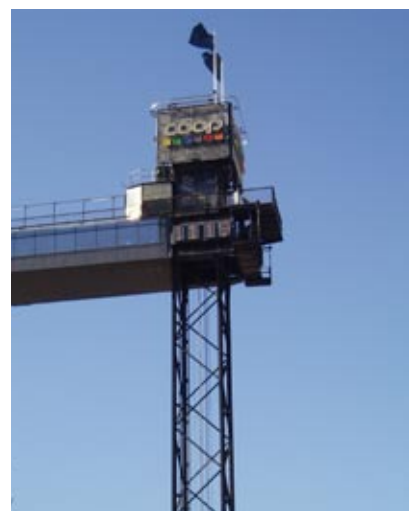
Slussen är ett tekniskt koncept som har gett en hållbar lösning på trafikfrågorna i 70 år. En kvalitet i 30-talets trafikapparat är dess tydliga form med

Utsikt mot Saltsjön.
Foto: Carl-Gustaf Hagander.

de tre klöverbladen. De två nordliga rundlarna har också en effekt av bastioner som fångar upp höjdskillnaden från Södra bergen, och därmed motverkar intrycket av platsen som en enda lång backe. Den intrikata men väl fungerande trafikmaskinen är ett mästerverk i ingenjörskonst.

Trafikanläggningen uttrycker en tillit till ingenjörskonsten och den framtidstro som präglade tiden för dess tillkomst, funktionalismen och folkhemsbygget. Dess placering i ett känsligt stadsläge är något som vi knappast skulle tillåta oss idag. Just genom detta uttryck och kompletterat med det första KF-huset och Katarinahissen utgör området en kulturhistoriskt anmärkningsvärd miljö.

Katarinahissen.
Foto: Carl-Gustaf Hagander.

Riksintressen och Länsstyrelsens roll

Länsstyrelsen är en statlig regional förvaltning med många skilda uppgifter. En av dessa är att särskilt verka för att olika riksintressen tillgodoses i den kommunala planeringen. Länsstyrelsen och kommunerna har ett gemensamt ansvar för att utveckla och konkretisera vilka värden som ligger till grund när riksintressen pekas ut, samt visa hur dessa bäst tas tillvara. Det är som ett led i detta arbete som Länsstyrelsen givit ut detta planeringsunderlag.

Innebörden av att ett område förklarats som riksintresse enligt miljöbalken är att kommunen vid sin planering är särskilt skyldig att tillvarata riksintresset. Det är de centrala statliga myndigheterna som bedömer vilka områden som är av riksintresse.

När ett område klassas som riksintresset för kulturmiljön innebär det att det ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada kulturmiljön. Innebörden är således inte att området för all framtid är skyddat mot samtliga förändringar. Det är enbart sådana förändringar som påtagligt skadar det värde som legat till grund för riksintresset som förhindras.

Länsstyrelsens roll är att särskilt verka för att olika riksintressen tillgodoses i den kommunala planeringen.

Bestämmelserna om riksintresse ger Länsstyrelsen en särskild roll. Länsstyrelsen ska ställa samman planeringsunderlag som beskriver riksintresset samt särskilt verka för att riksintressen tillgodoses. Efter det att kommunen antagit planen ska Länsstyrelsen pröva kommunens beslut att

anta detaljplanen om det kan befaras att ett riksintresse inte tillgodosetts. Skulle så vara fallet ska Länsstyrelsen upphäva det kommunala beslutet.

Det är många gånger en svår uppgift att tolka innebörden av bestämmelserna i konkreta planeringssituationer. Till syvende och sist är det en bedömningsfråga som berörda kan ha olika uppfattningar om. Enligt plan- och bygglagen har kommunen huvudansvaret för bedömningen. Det slutliga ansvaret ligger dock på Länsstyrelsen som ska ta ställning till om riksintresset påtagligt skadas eller inte. Länsstyrelsen ska därmed vara en garant för de värden riksintresset värnar om.

De flesta gånger är stat och kommun överens om hur man värnar om riksintressena för framtiden.

Kontakt

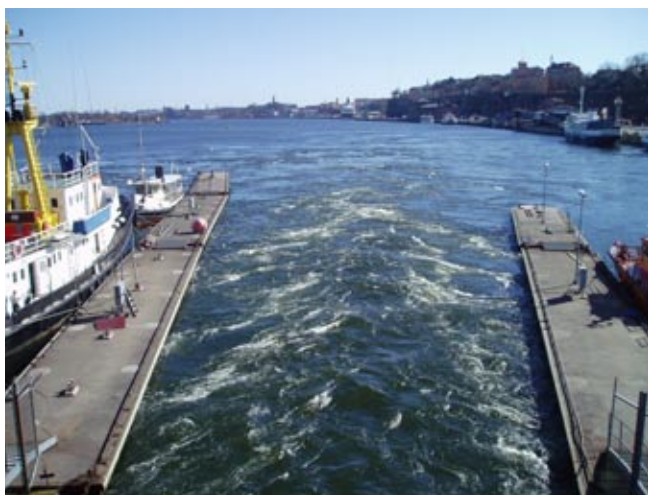
Ann-Charlotte Backlund
Kulturmiljöenheten
Tel: 08-785 42 45
E-post:
ann-charlotte.backlund@ab.lst.se
Läs mer på vår hemsida www.ab.lst.se

Kontakt

Carl-Gustaf Hagander
Planenheten
Tel: 08-785 51 74
E-post:
carl-gustaf.hagander@ab.lst.se
Formgivning: Christina Fagergren

Adress

Länsstyrelsen i Stockholms Län
Miljö- och planeringsavdelningen
Hantverkargatan 29
Box 22 067
104 22 Stockholm, Sverige
Tel: 08-785 40 00 (vxl)

Karl-Johanslussen,
Mälarens utlopp i
Östersjön.
Foto: Carl-Gustaf
Hagander.